ERNESTO SABATO – BETWEEN EXISTENTIALISM AND SCIENCE

Mirela Radu
Assist., PhD, "Titu Maiorescu" University of Bucharest

Abstract: Ernesto Sabato (1911-2011), one of the most important Latin American writers, was born in Rojas, in the province of Buenos Aires, Argentina, at the beginning of the last century. Despite adherence to communism in the teenage years, Sabato abandoned the Marxist-Leninist doctrine. Repudiating communism, Ernesto Sabato reached to see the human being as an accumulation of feelings, living his inner drama on the background of collectivity. Affability is which distinguishes the human being from a simple machine. Human beings are meant to live in society and must find a balanced way between gregarious spirit and individuality "Neither individualism nor collectivism are human solutions [...]. Both the isolated individual and collectivity are abstract concepts because dialogue is a concrete reality; existence is human being in touch with things and his peers. The fundamental fact is the human being with another. Mankind is not the narrow and anxious territory of the self, nor the abstract notion of community, but the intermediate realm where, usually, occur love, friendship, understanding, piety. Only the recognition of this principle will allow us to fund authentic community, not social machinery."[1]

Keywords: existentialism, individuality, scientific spirit, symbolistics, anxiety, dehumanization

Încă din anii studenţiei la Facultatea de Matematică şi Fizică din cadrul Universităţii Naţionale de La Plata, Sabato avea să îşi găsească spiritul militantist, punând bazele, în 1933, unei mişcări studenţeşti-Insurrexit Group-mai degrabă cu veleităţi şi aspiraţii comuniste. Măcinat de dubii în legătură cu privire la cauza politică îmbrăţişată, Sabato este trimis la Moscova pentru îndocrinare dar se sustrage, rămânând în Paris. După obţinerea doctoratului în fizică, obţine o bursa de cercetare la renumitul Institut Curie din Paris. În Oraşul luminilor avea să intre în contact cu artişti suprarealişti. În 1940, ajunge să ţină prelegeri despre mecanică cuantică şi teoria relativităţii la Universitatea Naţională de La Plata. Abia peste trei ani, Sabato se decide să părăsească definitive lumea ştiinţifică căreia îi dedicase atâta energie ajungând să îşi consacre restul vieţii creaţiei literare aşternând pe hârtie concepţiile sale cu privire la condiţia omului modern, crizele societăţii post belice şi sensul activităţii creatore.

Deşi studiul matematicii şi fizicii, rezultatele şi aplecarea pe care le avea pentru ştiinţe îi prezic un viitor strălucit în domeniu, Sabato abandonează acest viitor din cauza pornirilor creative literare, refuză oferte tentante, motiv pentru care trezeşte reacţii sceptice cu privire la opera literară pe care ar putea să o creeze. Face cunoştinţă cu pictorul Victor Bauner, care era, la rândul său, influenţat de opera lui Picasso. Pictorul român suprarealist era fascinat de mituri, exoterism şi premonţii. Poate de la acesta scriitorul argentinian preia una din temele predilecte: orbirea. Victor Brauner şi-a prevestit pierderea vederii, lucru care s-a întâmplat în urma unui

[1] Ernesto Sabato, *Oameni şi angrenaje* în *Eseuri*, vol I, Ed. Rao, 2004, p. 185

BDD-A23170 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:16 UTC)

accident. Ernesto Sabato foloseşte din belşug tema orbirii în romanele sale. Schimbarea de paradigm, parăsirea căii sigure a ştiinţei şi îmbăţişarea necunoscutului oferit de artă pare cu atât mai şocantă în cazul lui Ernesto Sabato.

În romanul *Despre eroi şi morminte* (1961) personajul principal al romanului, Fernando Vidal face o "Dare de seamă despre orbi" al cărui temă este căutarea sursei răului în eul interior dar şi în societate. Aceeaşi temă predilectă a orbirii se regăseşte şi în primul său roman *Tunelul* (1948) în care personajul narator, pictorul Pablo Castel se îndrăgosteşte de Maria Iribarne, căsătorită cu un orb. Sabato a semnat doar patru romane: *Tunelul* (1948); *Depre eroi şi morminte* (1961); *Raport despre orbi* (1968) şi *Abaddon, exterminatorul* (1974). A primit premiile Cervantes şi Gabriela Mistral în 1984, iar în 1999 şi-a publicat autobiografia, *Înainte de Sfârşit*.

În 1989, Emil Cioran, în urma unei întâlniri cu autorul argentinian, ajunge să descopere în comun cu acesta din urmă pironismul în legătură cu progresul societăţii tehnologizate, dar şi aceeaşi năzuinţă spre perfecţiune. Pentru Sabato principala menire a unui creator de literatură este aceea de a readuce opera literară pe făgaşul normal atunci când, din prea multă ardoare, aceasta devine nenaturală şi încărcată de sofisme, pierzând astfel contactul cu realitatea obiectuală:" Şi când literatura devine periculos de literatură, când marii naratori sunt înlocuiţi de manipulatorii de cuvinte, când marea magie se transformă în magie de music-hall, survine un impuls vital care o salvează de la pieire. Ori de câte ori Bizanţul ne ameninţă cu sfârşitul artei din exces de sofisme, sunt primitivii cei care vin în ajutorul său: cei de la periferie precum Hemingway şi Faulkner ori autohtonii precum Celine: monştri care intră călări, cu lăncile însângerate, în saloanele unde marchizii pudraţi dansează menuete."[2]

Iniţial, romanul *Tunelul* a fost publicat în 1948 într-o revistă: *Sur a Victoriei Ocampo*. Romanul a fost construit în jurul obsesiei pictorului Juan Pablo Castel pentru o femeie măritată cu un nevăzător: Maria Iribarne. Dragostea personajului degenerează într-o obsesie maladivă pentru femeia iubită, obsesie ce se va solda, în mod tragic, cu uciderea acesteia din urmă din cauza suspiciunii că acesta l-ar putea înşela. Tunelul la care face referire titlul romanului este calea săpată de fiecare personaj ei crează, căi ce sunt menite să îi despartă: cei doi în loc să se apropie, se îndepărtează. Obsesia personajului principal este un alt "tunel" săpat de data acesta în eul interior. Romanul debutează cu vorbele rostite de Castel "E de ajuns să vă spun că sunt Juan Pablo Castel, pictorul care a ucis-o pe Maria Iribarne"[3], frază ce ne dezvăluie încă de la început deznodământul. Aceeaşi tehnică a fost folosită şi de Gabriel Garcia Marquez în opera sa *Cronica unei morti anunţate*.

Temele importante ale romanului *Tunelul* sunt înrâurirea dezumanizantă a societăţii asupra individului (lucru ce nu trebuie rupt din contextual socio-politic al Argentinei de la mijlocul secolului trecut în care Peron era în plin avânt politic), dragostea şi singuratatea ca forţe motrice ale furtunilor sufleteşti pustiitoer, dar şi al logicii. Personajul principal, ca şi eroii lui Camil Petrescu dominate de un cumul de skepticism şi zbucium sufletesc, face exces de logică, "vede" idei şi ia decizii pe baza unor raţionamente considerate corecte de către el. Aceleaşi teme se regăsesc şi în opera contemporanilor scriitorului: Vargas Llosa şi Gabriel Garcia Marquez. Ca şi în romanul *Şotron* al lui Julio Cortazar, pictorul Pablo Castel, personaj raţional, frământat de obsesii şi iubita sa, Maria Iribarne, întruchipare a nonconformismului, se întâlnesc, se iubesc, se resping, se caută şi se pierd prin "săparea" unor tunele interioare şi nu numai.

Ernesto Sabato se înscrie prin opera sa în formele de cunoaştere prezente în romanele secolului trecut prin abordarea unor teme larg întâlnite precum: descoperirea realităţii psihice,

[2] **Ernesto Sabato**, *Abaddon Exterminatorul*, Editura Humanitas 2002, p.117
[3] Ernesto Sabato, *Tunelul*, Editura Humanitas, 2002, p. 1

BDD-A23170 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:16 UTC)

relaţia dintre interiorul psihic şi exteriorul social, individualismul şi condiţia umană, responsabilitatea conştiintei individuale în faţa agresiunii socialului şi politicului, folosirea semnelor culturale şi metafizice. Aşa cum spunea însuşi scriitorul "Există un anume tip de ficţiuni prin care autorul încearcă să se elibereze de o obsesie…În cei treisprezece ani ce au urmat (de la publicarea romanului *Tunelul*) am continuat să explorez acest obscur labirint ce conduce spre principalul secret al vieţii."[4]

Revenind la romanul *Tunelul*, scriere care l-a consacrat şi propulsat pe scena literaturii internaţionale a secolului XX, acesta reprezintă o radiografie a sentimentelor pictorului Pablo Castel. Însuşi titlul romanului este un simbol pentru izolarea emoţională şi fizică a personajului principal. Romanul, marcat de propriile temeri existenţiale ale scriitorului, a fost cu mare căldură de Albert Camus şi Graham Greene.

Povestea începe cu personajul principal ce se prezintă pe sine cu o frază simplă dar care rezumă întreaga dramă trăită de acesta: "pictor care a ucis pe Maria Iribarne." Obsesia personajului începe în anul 1946, când la o expoziţie a sa întâlneşte o femeie ce se arată interesată de un detaliu din tabloul *Maternidad*, detaliu considerat de pictor ca fiind cel mai interesat. Lipsit de posibilitatea abordării femeii ce părea ca îl înţelege cel mai bine, pictorul îşi petrece următoarele luni gândindu-se la modalitatea de a o întâlni în imensitatea Buenos Aires-ului. În cele din urmă, Castel află despre necunoscută că se numeşte Maria Iribarne şi este căsătorită cu un nevăzător numit Allende Hunter. Relaţia celor doi ajunge să fie dominată de interogatoriile obsesive în legătură cu viaţa alături de soţul ei, de gândurile interioare ale pictorului şi de întrebări ce îi stârnesc pictorului îndoieli în legătură cu dragostea ei. Axietatea se intensifică după excursia pe care Pablo o face împreună cu Maria la o fermă în Mar del Plata ce aparţinea vărului soţului. Trăindu-şi îndoielile la maxim, Castel devine paranoic şi fuge de la fermă. Aşteaptă ca Maria să vină după el dar faptul că aceasta nu-l urmează îi confirmă sentimentele negative. Ajuns acasă, îi scrie iubitei o scrisoare pe care încercă în ultimul moment s-o retracteze. Frământările şi delirul chinuitor al personajului Argentinian aduc cu cea a intelectualului lucid camilpetrescian Gheorghidiu. Dar parcă soarta decide ca epitola înveninată să ajungă la destinaţie. Reuşeşte teleponic s-o convingă pe fosta iubită să se întâlnească. În momentul în care Maria nu ajunge la întâlnire, Castel ajunge la concluzia că aceasta este doar o frivolă ce îl înşeală nu numai pe soţ dar şi pe el. Anxietatea personajului atinge cote paroxiste în timp ce o aşteaptă în faţa casei. Orbit de furie şi gelozie, Pablo intră în casă şi o omoară pe singura fiinţa ce păruse să-l înţeleagă. Înspăimântat de fapta comisă, Pablo se duce la Allende să-i comunice ce a făcut. Realizând că a ditrus singura fiinţa care îl iubise, Pablo se autodenunţă la poliţie iar în timpul procesului află că Allende s-a sinucis.

În pură descendenţă a literaturii existenţialiste, romanului descrie dragostea şi singuratatea în lumea modernă, imensitatea metropolei Buenos Aires, contextul politic al vremii: mişcarea Peronistă, dezumanizarea omului de către societatea modernă şi rolul logicii în procesul decizional. Personajul central este în căutarea iubirii necondiţionate ca soluţie la sigurătatea sa: "mi-a părut rău că nu am putut să vorbesc cu o femeie, în aceste puţine cazuri când ţi se pare imposibil să te resemnezi cu idea că ea va rămâne pentru totdeauna departe de tine, de viaţa ta. Din nefericire, am fost condamnat să rămân mereu departe de viaţa oricărei femei."[5] Dar înţelegerea acestui sentiment este lipsită de emoţie, fiind trăită prin intermediul proceselor mecanice. Juan Pablo Castel este lipsit de înţelegerea matură a dragostei, neştiind cum să facă

[4] Ernesto Sabato, *Despre eroi şi morminte*, Editura Humanitas Fiction, 2013
[5] Ernesto Sabato, *Tunelul*, Editura Humanitas, 2002, p. 4

BDD-A23170 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:16 UTC)

faţă acestor sentimente răspunde cu egoism, neînţelegând natura reciprocă a iubirii şi faptul că acest nobil sentiment înseamnă mai întâi renunţare de sine.

Romanul este totodată o frescă a capitalei cosmopolite a Argentinei. Ţara era, încă de la începutul secolului, într-o continuă prefacere având capacitatea de a concura cu marile naţiuni europene. În acea perioadă se construiesc clădiri înalte destinate birourilor, bulevarde largi, primul sistem de metrou ,"forfota din Buenos Aires, în furnicarul care se îmbulzeşte şi-l ia pe câte unul pe sus"[6], aminteşte de marile capitale ale lumii. Două din marile probleme sociale cu care se confrunta Argentina la jumătatea sec. XX erau sărăcia şi tulburările de pe piaţa muncii. În 1946 Juan Domingo Peron ajunge preşedinte al Argentinei în fruntea mişcarii numită "Justicialism" ce avea ca obiectiv justiţia socială. Noul sistem politic viza crearea unui guvern mai autoritar, aplicarea în economie a capitalismului dar sub tutela statului şi ruperea de influenţa străină. Dar încalcarea convingerilor politice şi religioase ale clasei de mijloc a condus la răsturnarea guvernării peroniste în 1955.

Tehnologia avansată permite satisfacerea nevoilor materiale dar nevoile artistice sunt cele care conduc la conştientizarea condiţiei umane. Pablo Castel se află într-o dilemă existenţialistă: este dezgustat de societate dar, în mod paradoxal, tânjeşte după înţelegerea umană. Interacţiunea umană având loc, prin întâlnirea Mariei, Castel este totuşi dezumanizat când se crede înşelat de fiinţa iubită.

Încă o temă prevalentă a romanului este rolul jucat de logică pentru Castel. De-a lungul întregii naraţiuni, personajul principal se străduie să ia orice decizie bazându-se pe logică, pe strategii bine ticluite:"asemeni unui jucător de şah când îşi construieşte partide în gând"[7], "analizând diverse posibilităţi", "ajungând la soluţii."[8] Probabilitatea este un instrument folosit de personajul principal pentru fiecare opţiune pe care o are. Pentru fiecare decizie acesta creează scenarii diferite. După analizarea fiecarei posibilităţi, este aleasă soluţia cea mai puţin dureroasă şi cele mai avantajoase rezultate. Acest comportament este rezultatul logicii existenţialiste adoptate de Juan Castel numai că iubirea nu poate fi cuantificată şi percepută în "mutări" născocite de logică. Originalul Sabato creează în literatura sa un adevărat test de personalitate literară şi pasiune artistică, în care se îmbină rigoarea şi logica, senzaţia de căldură şi trepidarea. În romanele sale există un amalgam de informaţii şi de anxietate care decurg din interiorul unei fiinţe blocate în singurătate, incapabilă de comunicare şi îngrijorată de metafizica descoperirii absolutului. Această dramă individuală care răzbate în ficţiunea tunelului prin intermediul personajului Castel, autor al unei infracţiuni din pasiune, transcende socialul aşa cum este văzută şi în *Prolog* din *Despre eroi şi morminte*. Romanele lui Sabato au influenţe suprarealiste intrând adânc în psihologia unor personaje bântuite de obsesii şi fantasme, autorul creează oameni sublimi care nereuşind să se ridice către absolut se vor prăbuşi. Sabato dă profunzime scrierilor sale intrând în armonie cu personajele, combinând senzaţia sensibilă şi umorul negru. Imaginile zugrăvite de autor sunt agile şi capabile să transpună în cuvinte angoasa trăită de personaje. În 1984 Sabato a primit Premiul Cervantes, premiul cel mai prestigios de literatură hispanică. Acestă recunoştere vine ca urmare a publicării în Spania a *Raportului Sabato* cu privire la violarea drepturilor omului în Argentina.

În timpul celei de-a doua jumătate a secolului trecut, poeţi precum Pablo Neruda (Chile) şi Octavio Paz (Mexic), romancieri ca Miguel Ángel Asturias (Guatemala) şi Gabriel Garcia Marquez (Colombia) au obţinut premii Nobel. Argentinianul Jorge Luis Borges a fost acceptat

[6] Idem, p. 7
[7] Idem, p. 8
[8] Idem, p. 10

BDD-A23170 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:16 UTC)

drept clasic modernist iar cubanezul Alejo Carpentier şi romancierii Juan Rulfo (Mexic) şi João Guimarães Rosa (Brazilia) au fost de asemenea recunoscuţi la nivel internaţional. Ceea ce caracterizează operele lui García Márquez, Julio Cortazar dar şi pe cele ale scriitorul analizat în prezentul articol, Ernesto Sabato, este însuşirea stilului şi tehnicilor folosite de romanul modern european şi nord-american, mijloace care se regăsesc în romanele proustiene, joycean, ale lui Hemingway şi Faulkner. Fluxul conştiinţei, naratorii multipli, intrigi fragmentate, poveşti interconectate, puternica influenţă a tehnicii erau acum adoptate de temele, povestirile şi romanele Americii Latine.

Ernesto Sabato spunea, în urmă cu cincizeci de ani, că scrierile sale sunt imaginea în oglindă a omului modern. Cu toate că şi-a croit drum în viaţă şi s-a hrănit la ivoarele cunoaşterii ştiinţifice, Sabato ajunge, în romanele sale, să înfiereze plin de mânie dar şi cu dezgust modul în care ştiinţa, cu ale sale noi cuceriri, ajunge să dezumanizeze fiinţa umană. Prin tematica operei sale, prin atitudinea faţă de societatea în care a trăit şi totodata faţă de eul interior, prin pasajele de profundă psihanaliză, Ernesto Sabato îşi merită locul în galeria scriitorilor de succes ai secolului XX.

BIBLIOGRAFIE

Ernesto Sabato, *Eseuri*, vol I, Editure Rao, 2004
Ernesto Sabato, *Abaddon Exterminatorul*, Editura Humanitas 2002
Ernesto Sabato, Tunelul, Editura Humanitas, 2002
Ernesto Sabato, *Despre eroi şi morminte*, Editura Humanitas Fiction, 2013

BDD-A23170 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:16 UTC)